

פרשת מעצרו הסנסציוני של אריה שפאק

ליתא הכליא

בנובמבר 1955 פרש גפן מראשות מינהל יפו. יורשו הטבעי היה אריה שפאק. היו לו, מכל הבחינות, סמכויות וחובות של ראש עיר. כי מינהל יפו ממשיך לפעול עד היום כיהודה אדמיניסטרטיבית עצמאית, עם מחלקות משלו לפיקוח, סניטציה, הנדסה, גבייה, רשויות, עצמאות זו היתה לטובת החושבים, שלא נאלצו לכתת את רגליהם על כל דבר קטן לצפון העיר. השמות יפו ושפאק הפכו כמעט שמות נרדפים.

כאשר נתמנה אליעזר שכטר לפני כחודש כסגן-ראש-העיריה וכממונה על ענייני יפו, במשטרו החדש של מרכזי נמיר, באו אליו נציגי המועטים ביפו לברכו על מינויו. בין היתר הכריזו הקאדי המוסלמי של יפו, שופט בית-הדין השארעי שייך טאהא חמאד: „אני רוצה שתדע שהערבים ביפו מצמינים כאללה ובשפאק, זה אחד האנשים היחידים במדינה אשר אינו מפלה בין יהודים לערבים. אנחנו כולנו תפילה שהוא ימשיך לכהן בתפקידו ולשרת את אורחי יפו כבעבר.“

★ ★ ★

הרמק: מודיוני ל"י ובמשות פרוטמזיה

יתכן כי השייך המלימד אמר את דבריו מתוך הבנה עמוקה של מהות החיים המפלגתיים בארץ. למעשה, לא היה צריך להיות מומחה גדול במדיניות כדי לדעת שעם שינוי הקואליציה העירונית, חייבים לבוא שינויים לא רק בראשות העיר אלא גם בראשות כל נקודות-המפתח של השלטון העירוני. לגבי אריה שפאק באו החילופים בצורה הברוטאלית והמהירה ביותר.

הרמז הראשון שמשהו מתבשל מתחת לרגליו בא אליו בדמות תריסר בלשים, אשר שניים מהם התייצבו בלשכתו, ביקשו ממנו רשות לנהל ביקורת והקירה בשתי מחלקות של המינהל: מחלקת הרשויות ומחלקת הפיקוח. כראש המינהל ביקשוהו להילחם אליהם. השוטרים בדקו תיקים ורישומים בשתי המחלקות, הודיעו כעבור שלוש שעות של בדיקה כי הם עוצרים את שני ראשי המחלקות: שמחה לאהר ואשר פרץ, בעלי 15 ועשר שנות-תק בעיריה. כאדם אחראי הלך שפאק בשעות אחר-הצהריים למטה המשטרה, לשאול לפשר מעצר עוזריו. „הודעה מיוחדת תימסר ישירות לראש-העיריה“, נמכר לו. שפאק נתבקש בינתיים לתת תיאור על מיכנה מינהל יפו. לאחר שעשה זאת, הודיעו לו לפתע שהחליטו לעצור גם אותו. כאשר שיחרר שפאק בערבות, ניסו עתונאים וביניהם גם כתבי העולם הזה, לברר מה בפיו על ההאשמות נגדו. שפאק סירב לדבר. „את מה שיש לי לומר, אומר בבית-המשפט!“ ענה. אולם מאות הפקידים שעבדו תחת ידיו יכלו לספק את חומרי-הרקע אשר שפאק עצמו העדיף לעבור עליו בשתיקה.

מהו רקע זה?
אדם במעמדו של אריה שפאק — אם בממשלה, אם במוסדות ציבוריים חשובים, אם בכל עיריה בארץ — מחזיק בידיו את גורלם ואת אושרם של רבבות אנשים. לרשות המינהל, למשל, עומד תקציב שנתי של כשני מיליון לירות. המיועד בין השאר לעזרה סוציאלית, להלוואות לצרכי פיתוח ושיקום, להלוואות לפינוי דיירים ממיבנים מסוכנים וממסכנות-עוני. ההלוואות ניתנו בהתאם להמלצות של ועדות פריטיות, בהן השתתפו באיכות העיריה והממשלה. שפאק היה באיכות העיריה.

לעומת זאת, לא היה לשפאק באופן אישי קשר ישיר עם מתן הרשויות והטיפול הכרוך בהם. ההסדר היה שמחלקת הרשויות של מינהל יפו טיפלה בהכנת הרשויות ובמשא ומתן עם מקבלי הרשויות השונים, ואילו החתימה על הרשויות היתה סמכותו הבלעדית של סגן-ראש-העיריה, הממונה על ענייני יפו. ההליך זה נעשה לא באמצעותו של שפאק, ואף לא בתיווכו.

טבעי שאדם במעמדו של שפאק יקבל מאות פניות אישיות של בקשת עזרה. אלה יכולות להיות בקשות מצד מוסדות רשמיים או אישי ציבור, ביניהם גם מפקדי משטרה. (המשך בעמוד 20)

קלקיליה וכפר-סבא, עזב שפאק את מיטתו, ברח ללא רשות מבית-החולים, הצטרף לפלוגת הפלוגה המשיכה במסע הקרבות: לטרון, פשיטות-לילה באשדוד, ההגנה על באר-טוביה ונגבה, גבעה 69, טיהור מרחב כפר מנחם, תל אלסאפי, חטה, כרתייה, עיראק אלימנשיה, פאלוג'יה, ואו, בלילה השני של קרבות עשרת הימים, בתום ההפוגה הראשונה, באה הודעה למטה הגדוד שפלוגה מצרית חכמה את הדרך היחידה לנגבה, והתבססה על המשלט 105.

הפלוגה היחידה שעמדה לרשות צירי (כיום אלוף צבי צור), מפקד הגדוד, היתה פלוגת הגיפנים והמטוריינים של שפאק. היתה זו פלוגה שמעצם מהותה לא נבנתה לכיבוש מוצב, אלא לעריכת פעולות-פשיטה בניידות ובעוצמת-אש מרוכזת. אולם צירי הטיל על שפאק את המשימה: לחסל את המצרים במשלט 105.

הגיפנים הפתוחים עלו בגלגליהם על המשלט המצרי, ירו ישר אל תוך השוחות. המצרים נסו בבהלה, השאירו אחריהם הרוגים ונשק רב. מפקד הפלוגה המצרית נפצע. היה זה סרן בשם גמאל עבד אל-נאצר. בזכרונותיו התעכב נשיא רעים על אותו לילה כעל נקודת-מיפנה בתולדותיו, כתב: „הייתי רוצה להכיר את מפקד הפלוגה שכבש את 105.“

גם בפיקוד העברי לא היה ספק כי הקרב של 105 הוא נקודת-מיפנה היסטורית. אותו לילה הוענק לפלוגה תואר-הכבוד הרשמי שלה: שועלי שמשון.

באו הקרבות על משטרת עיראק סוידאן, בהם סבלה הפלוגה אבידות כבדות. יחד עם כל הטיבת גבעתי המשיכה בפעולות במרחב הדרום עד כיבוש משלטי חוליקאת ושבירת גבו של הצבא המצרי.

★ ★ ★

אלדה ואריה שפאק

וב פשט אריה שפאק את מדיו. אילו נהג לפי נטיותיו הטבעיות ולפי סיכויו, היה יושב כיום בפיקוד הגבוה של צה"ל. אך עיריית תל-אביב פנתה למטכ"ל בבקשה לשחרר את שפאק. באותם הימים שוחררו מצה"ל נכים והיילים רבים מבני תל-אביב, ועל שפאק הוטל לספק בשיקוםם באגף מיוחד, שהוקם לצורך זה במחלקת מזכיר העיר.

שפאק תור לעיריה, הועבר בפברואר 1951 ליפו. היתה זו עיר פרוות: מופקרת, מלוכלכת, מוזנחת. כמות המים לנפש הגיעה ל-90 ליטר ליום. אלפים גרו בבתים מסוכנים בכל שטחי יפו, בעיקר בעיר העתיקה. העיר היתה נתונה עדיין בתהוהו-ובהו שלאחר הכיבוש. עולים פלשו לכל דירה שנראתה להם, בעלי פרוטקציה השתלטו על חנויות ובתים ללא רשות חוקית. איש לא חלם על תשלום מסים. לא היו שום מסחר, שום תעשייה, שום מלאכה. העיר דמתה למחנה-פליטים אחד גדול, בו מתגוררות כ-75 אלף נפש.

ואו החל שפאק, יחד עם ראש-המינהל דב גפן, לתכנן ולבצע שיפורים בכל שטחי-החיים ביפו. המשימה הרוחפה ביותר היתה ניקוי ופינוי ההרסות. פינוי דיירים, אשר סכנת מחת ריחפה על ראשם, באה בשלב שני. כצעד ראשון הוקם או מחנה מפונים מיוחד בסחנה דרומי, לשם הועברו למעלה מ-500 משפחות שהתגוררו במיבנים מסוכנים. בתיהם נהרסו מיד לאחר הפינוי. אולם לא תמיד באה הפעולה בזמן: ברחוב 22 ביפו התמוטט ללא אזהרה בית בן שלוש קומות, קבר תחתיו 14 איש.

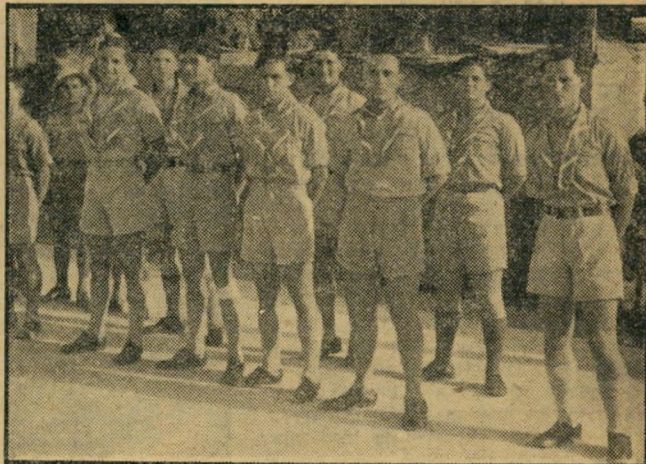
שש תחנות בדרך ליפו

המפקד
עם אחד מפיקודיו, בעת טיול בי דרום, לפני קום המדינה. שפאק עבד בעיריית תל-אביב, הקדיש להגנה את שאר זמנו.

איש הבריגדה
ליד שלט באיטליה, המראה את הדרך למחנה הפלוגה המסייעת, בה שרת שפאק כסמל.

הצופה
אריה שפאק, בהיותו נער תל-אביבי, לפני 25 שנה. הוא נראה בשורה הראשונה (שלישי מימין). תנועת הצופים היתה לו מבוא להגנה ולאגודות מכבי, הפך בה לאחד העסקנים המרכזיים.

המנהל
אריה שפאק (שמאל) בחברת ראש העיר חיים לבנון. מאחורי ריהם: שמחה לאהר, ראש מחלקת הפיקוח של מינהל יפו, שנעצר אף הוא. תמונה זו מבליטה את מעמדו של שפאק כאיש הקובע ביפו.

השועל
בנייף המפקד של שועלי שמשון, במיצעד 1948 ברחובות. בתום המיצעד לחץ ביגיי את ידי שפאק.

הבעל
עם אשתו מרים, על רקע חור-שות בן-שמן, בתחילת 1948, כי שהיה מפקד המקום ומרים שרתה תחת פיקודו.